

DE SUPERZWAARGEWICHTEN VAN WANG

DE VS 300: PERFORMANTIE.

De VS 300 is de "superzwaargewicht" in de Wang VS-familie: een zeer krachtige businesscomputer die uitmuntende prestaties combineert met de opvallende gebruikersvriendelijkheid eigen aan alle Wang-computers. Met zijn nieuwe centrale processor (tot 16 MB) behoort de VS 300 ongetwijfeld tot de meest performante systemen in zijn soort. Tot 192 workstations kunnen op deze centrale computer aangesloten worden, naast 32 disk drives en 16 TC lijnen. Vanzelfsprekend biedt hij keuze uit een ruim pakket talen: COBOL, RPG II, PL/I, FORTRAN, BASIC, Assembler en Procedure Language.

DATA PROCESSING EN OFFICE AUTOMATION.

Sommige computerfabrikanten zijn sterk in data processing, andere in networking en nog andere specialiseren zich in office automation. Wang biedt ze u alle drie in één baanbrekend systeem.

Vanzelfsprekend is de VS300 een krachtige stand alone data processor die informatie integreert en verspreidt over alle workstations in uw bedrijf. Hij kan instaan voor taken als boekhouding, fakturatie, stockbeheer e.d., en is daarom ideaal als centrale computer voor grotere bedrijven.

Maar daarnaast bestuurt de VS 300 ook Wang Office, Wang totaalkoncept voor kantoorautomatisering. Wang Office brengt de onuitputtelijke mogelijkheden van

zowel data processing, networking als office automation binnen het bereik van iedere desktop. En met PACE (Professional Applications Creation Environment) krijgen programmeurs en gebruikers een set 4e generatie hulpmiddelen in handen waarmee zij hun rendement met 40% kunnen opdrijven.

WANG SYSTEMS NETWORKING

Informatieverwerking, hoe efficiënt ook, blijft echter steriel zonder communicatie, zowel intern als met de buitenwereld. Daarom maakt Wang van de VS het sluitstuk van Wang Systems Networking: een concept dat de noodzakelijke verbinding legt tussen uitrusting en mensen, waar zij zich ook mogen bevinden.

WANG: DE TOTAALLOSSING.

Wang streeft naar oplossingen die daadwerkelijk uw produktiviteit verhogen. Dat engagement zal u merken in al wat wij voor u doen, van ontwerp tot service.

Geef ons even een seintje. Of stuur ons gewoon uw naamkaartje. U hoort van ons.

	VS300
Max geheugen	16MB
Cache geheugen	32KB
Max. opslagcapaciteit	19.84GB
Aantal TC lijnen	32
Aantal on-line taken	192
Aantal background taken	32
Aantal beeldschermen	192

WANG

Zweefvliegtuigstraat 10 - 1130 Brussel
Tel.: 02/244.22.11

MOORE & BRONKHORST

VOORWAARDEN VOOR EEN NIEUWE GROEIDYNAMIEK IN BELGIË

Paul VAN ROMPUY

Paul Van Rompuy is gewoon hoogleraar aan het Departement Economie van de K.U. Leuven en buitengewoon hoogleraar aan de U.F.S.A.L. te Brussel. Hij doceert statistiek, algemene economie, micro-economie en arbeidseconomie. Zijn onderzoeksbelangstelling situeert zich op het vlak van het economisch federalisme en van de arbeidsmarktproblematiek in een macro-economisch kader.

Samenvatting

In deze bijdrage worden aanbodeconomische voorwaarden voor het inzetten van een nieuwe groeifase in België onderzocht. Uit de vergelijking van de prestaties van de E.G.-landen, de V.S. en Japan op het gebied van de economische groei en van de werkgelegenheid treedt het belang van het aanpassingsvermogen van de economie in het algemeen en van de arbeidsmarkt in het bijzonder op de voorgrond. De Europese groeivertraging, waarvan België exponent is, kan slechts worden omgezet in een groeiversnelling indien de investeringen van de ondernemingen in de loop van de volgende jaren fors toenemen. Hiertoe is een beheerste loonkostevoluntie en een verlichting van de fiscale druk vereist. In de Belgische context zou het wenselijk zijn dat de overheid met de sociale partners een nieuw, pragmatisch « sociaal contract » afsluit, waarvan deze aanbodeconomische structurele veranderingen het hoofdbestanddeel zouden vormen.

Inleiding

De recente gegevens van het Nationaal Instituut voor de Statistiek bevestigen de bijzonder trage economische groei van België sinds 1973. Het jaarlijks gemiddeld groeipercentage van het B.N.P. bedraagt over deze periode 1,7 pct., hetgeen in schril contrast staat met de comfortabele groei van 5 pct. in de jaren zestig. In de loop van de jaren tachtig is de groei verder teruggevallen tot een bescheiden 1,25 pct. per jaar.

Deze opmerkelijke vertraging van de economische groei is echter geen typisch Belgisch fenomeen. Ook in de overige landen van de E.G. stelt men m.b.t. het voorbije decennium een onmiskenbare groeiverflauwing vast, die veel meer uitgesproken is dan de lichte terugval van de economische kruissnelheid in Japan en in de V.S. na de eerste olieschok.

Een langdurige groeivertraging zoals de Europese economie meemaakt heeft ernstige, negatieve gevolgen voor de werkgelegenheid en voor het innoverend vermogen van de ondernemingen. Het is bijgevolg de hoogste tijd dat het economisch beleid in de lidstaten van de E.G. een groeibevorderende richting inslaat, waarbij vooral aan de structurele zwakheden de nodige aandacht dient te worden besteed.

Het is de bedoeling in deze bijdrage te peilen naar de oorzaken van de Europese groeistoornissen, waarvan de Belgische vertraging een exponent is. Vervolgens worden een aantal beleidsvoorstellen geformuleerd die het opnieuw aantrekken van de Belgische groei zouden stimuleren.

I. HET BELGISCH GROEIPATROON IN EEN INTERNATIONAAL PERSPECTIEF

Indien men het groeipatroon van de voornaamste industrielanden over de voorbije 25 jaar van nabij bekijkt, springt 1974 naar voren als een breukjaar. Zowel in de V.S. als in Japan en in Europa schakelde de groei na de eerste olieschok over naar een lagere versnelling. Dit komt tot uiting in tabel 1, die de gemiddelde jaarlijkse groeipercentages van het B.N.P. bevat en waaruit kan worden afgeleid dat de groei in de periode 1974-1981 tot op minder dan de helft van de groei uit de jaren zestig terugviel.

In de jaren tachtig doet er zich in Europa een tweede, lichtere vertraging voor die echter niet wordt gevolgd in de V.S. en in Japan. Het Belgisch groeipad volgt grotendeels het Europees gemiddelde en situeert zich relatief gunstiger in de jaren zestig en betrekkelijk zwakker in de jaren tachtig.

De groeivertraging die de industrielanden na de eerste «olieschok» ondergingen, ging vergezeld van een inflatiegolf, vooral in Europa en in de V.S. en in mindere mate in Japan. Het expansief gerichte beleid van de overheid in de V.S. en in Europa en de afwenteling van de hogere energiekosten in lonen en prijzen liggen aan de basis van deze inflatoire oprisping. Na de tweede energieschok in de jaren 1978-1979 kreeg de inflatiebestrijding in de Europese landen de hoogste prioriteit; ze werd in die landen waar het overheidstekort ondraaglijk geworden was, zoals België, aangevuld met een strak saneringsbeleid toegespitst op de overheidsfinanciën en op de gezondmaking van de financiële structuur van de ondernemingen. De gevolgen van deze versobering in de bestedingen zijn te merken in de tragere groei van de Westeuropese economie in vergelijking tot de V.S. en tot Japan, waar het groeitempo van de tweede helft van de jaren zeventig nagenoeg behouden bleef.

De Europese groeimoeheid is echter niet uitsluitend toe te schrijven aan het recente versoberingsbeleid van de overheid. In de volgende afdelingen zal worden aangetoond dat de structurele zwakheden waarmee de Europese economie heeft af te rekenen, de dieperliggende oorzaak vormen van haar bescheiden economische prestaties.

De evolutie van de werkgelegenheid is uiteraard nauw verbonden met de groeiprestaties van een economie. De groei dient echter een minimumdrempel te overschrijden opdat er van een positief werkgelegenheidseffect sprake zou kunnen zijn. De hoogte van deze drempel wordt bepaald door de stijging van de arbeidsproductiviteit, die op haar beurt afhangt van het ritme en de aard van de technologische vooruitgang en van de sectoriële ontwikkeling van de economie. De produktiviteitsstijging is historisch bekeken lager in de dienstensector in vergelijking tot de industrie, zodat landen die een forse toename vertonen van de tertiaire activiteiten ook een tragere stijging van de arbeidsproductiviteit te zien geven in vergelijking tot landen gekenmerkt door een industrieel gericht groeipatroon. In dit opzicht gaat de markante expansie van de tewerkstelling in de V.S. in de jaren zeventig en tachtig, die in overwegende mate in de dienstensector plaatsgreep, hand in hand met een trage toename van de arbeidsproductiviteit (zie tabel 2). In Europa daarentegen werd de werkgelegenheid afgebouwd in de jaren zeventig, vnl. in de industrie, hetgeen gepaard ging met een beduidende aangroei van de arbeidsproductiviteit. De tertiaire expansie was in Europa blijkbaar niet bij machte om het verlies aan industriële arbeidsplaatsen goed te maken. De groei vertoonde er m.a.w. een duidelijk arbeidsonvriendelijk karakter. De Japanse evolutie is, in vergelijking tot de V.S. en Europa, opvallend, vermits een hoge produktiviteitsgroei er blijkbaar kon worden verzoend met een expansie van de werkgelegenheid.

Tabel 1: Groei, inflatie en werkloosheid

	1961-1973	1974-1981	1982-1986 (a)
A. Groei B.N.P. (b)			
België	5.0	2.0	1.3
E.G.	4.6	1.9	1.7
V.S.	4.2	2.3	2.4
Japan	9.9	3.9	3.8
B. Inflatie (b)			
België	4.0	7.2	5.5
E.G.	5.0	11.3	7.0
V.S.	3.5	8.0	4.4
Japan	5.8	6.7	2.1
C. Werkloosheidsgraad (c)			
België	2.1	6.0	11.8
E.G.	2.2	5.3	10.5
V.S.	4.9	7.0	8.2
Japan	1.3	2.0	2.7

(a) Ramingen voor 1986; bron: O.E.S.O., *Economic Outlook*, 1986.

(b) Procentuele veranderingen per jaar, gemiddeld over de periode.

(c) Aantal werklozen als pct. van de actieve bevolking, gemiddeld over de periode.
Bron: O.E.S.O., *National Accounts*.

Tabel 2: Arbeidsproductiviteit en tewerkstelling

	Productiviteitsgroei	Tewerkstellingsgroei
A. 1971-1980		
België	3.0	- 0.2
E.G.	2.7	- 0.2
V.S.	0.9	2.1
Japan	4.1	0.7
B. 1981-1985		
België	1.9	- 0.9
E.G.	1.7	- 0.5
V.S.	1.1	1.7
Japan	3.1	1.1

Bron: O.E.S.O., *Main Economic Indicators*.

De werkloosheidsevolutie is de resultante van de groei van het arbeidsaanbod enerzijds en van de werkgelegenheidsgroei anderzijds. In dit verband overtrof de aangroei van het arbeidsaanbod in de V.S. en in Japan die van de meeste Europese landen. Zo nam het arbeidsaanbod over de periode 1970-1980 jaarlijks gemiddeld met 2,3 pct. toe in de V.S. en met 1,5 pct. in Japan. Met uitzondering van Nederland lag de overeenkomstige groei in Europa beneden 1 pct. Door de teruglopende werkgelegenheid in Europa kon dit ruimer arbeidsaanbod in onvoldoende mate worden opgeslorpt, zodat de werkloosheid er aanzienlijk steeg, in het bijzonder in de jaren tachtig (zie tabel 1). In België bereikte de werkloosheidsgraad een, naar Europese maatstaven gemeten, dramatisch hoogtepunt door de sterke afbraak van de werkgelegenheid in het recente verleden. Het duidelijk arbeidsvriendelijker karakter van de economische groei in de V.S. en in Japan leidde er, ondanks de grotere toestroom naar de arbeidsmarkt, tot een geringere stijging van de werkloosheidsgraad.

De voorlopige conclusie die uit deze vergelijkende schets van het groeipatroon kan worden getrokken is dat de groeiprestaties na de eerste energieschok in Europa op een ononderbroken wijze verflauwden en zich op een laag niveau stabiliseerden in de jaren tachtig, dit in tegenstelling tot de V.S. en Japan, waar het groeiritme van de tweede helft van de jaren zeventig onverminderd werd behouden. Bovendien onderscheidt Europa zich van de V.S. en van Japan door het arbeidsonvriendelijk karakter van het gevolgde patroon, hetgeen in het hoge werkloosheidspeil wordt weerspiegeld. Blijkbaar werd de wereldwijde groeivertraging in de jaren zeventig op een verschillende wijze vertaald in de onderscheiden economische blokken. Het is dan zeer de vraag welke specifieke factoren tot deze schakeringen in het groeibeeld aanleiding hebben gegeven.

II. ECONOMISCHE COMPONENTEN VAN DE GROEIMACHINE

Het huidige gesputter van de motor van de groeimachine staat in schril contrast tot de krachtige ondertoon die in de jaren zestig en in het begin van de jaren zeventig nog te horen was. Zoals in vorige afdeling werd aangetoond, is een verwijzing naar de energieschokken als de enige verklarende factor voor de magere prestaties van Europa onbevredigend, vermits ook de economieën van de V.S. en van Japan aan deze groeivertragende invloeden waren blootgesteld. Evenmin kan om dezelfde redenen het volle gewicht worden gelegd bij de vertraging van de wereldhan-

del en bij de toegenomen onzekerheid op de wisselmarkten in de jaren tachtig. Van groter belang voor de verklaring van de uiteenlopende groeiprestaties is het aanpassingsvermogen van de economie aan deze ongunstige omgevingsfactoren en het gevoerde economisch beleid.

A. Aanpassingsvermogen van de economie

Het aanpassingsvermogen van een economie verwijst naar de aanbod- of produktiezijde, in het bijzonder naar de soepelheid of flexibiliteit waarmee de produktiestructuur kan inspelen op gewijzigde marktvoorwaarden. Een flexibele economie bezit een groter groeipotentieel dan een starre economie, omdat de produktiefactoren er sneller worden ingezet in winstgevende activiteiten en onttrokken worden aan minder interessante projecten. De produktiestructuur van een flexibele economie evolueert m.a.w. op kortere tijd naar een groeigerichte opbouw in vergelijking tot een starre economie; deze laatste wordt gekenmerkt door een tragere afbouw van regressieve sectoren, hetgeen op de totale groeiprestaties weegt.

Uit het voorgaande blijkt dat «flexibiliteit» een meerdimensioneel begrip is, dat zowel verwijst naar factoren die extern aan de onderneming zijn als naar interne, bedrijfsorganisatorische aspecten. De externe factoren hebben betrekking op de prijs- en loonvorming en op het institutioneel kader dat in de vorm van wetten en reglementeringen beperkend kan zijn voor het ondernemingsgedrag. Op het vlak van de arbeidsorganisatie komt interne flexibiliteit er op neer dat de hoeveelheid arbeid zowel in termen van aantallen werknemers als van de spreiding van de collectieve en individuele arbeidstijden soepel kan worden aangepast aan de wisselende behoeften van de onderneming. Uiteraard vormt de externe flexibiliteit een randvoorwaarde voor het realiseren van de interne flexibiliteit.

Uit het meerdimensioneel karakter van het flexibiliteitsbegrip volgt dat het onmogelijk is één enkele indicator voor het aanpassingsvermogen van een economie op te stellen. Benevens indicatoren voor de prijs- en loonflexibiliteit zou men ook maatstaven nodig hebben om de mobiliteit van arbeid en kapitaal te meten en om de bedrijfsorganisatorische soepelheid van de ondernemingen uit te drukken. Vandaar dat het meer aangewezen is om flexibiliteitsindicatoren te gebruiken die peilen naar het aanpassingsvermogen van de minst soepele segmenten van de economie. Ongetwijfeld behoort de arbeidsmarkt tot de stroef werkende geledingen van de economie, maar in het economisch groeiproces vervult ze een cruciale rol. Het ligt dan ook voor de hand een verklaring voor de eerder beschreven verschillen in groeidynamiek o.m. te zoeken in de uiteenlopende graad van arbeidsmarktflexibiliteit. Aan dit aspect zal verder aandacht worden besteed.

B. Innovatieklimaat

De betekenisvolle rol van de technologische vernieuwingen als gangmakers van de groei werd reeds overvloedig aangetoond. De Japanse en Amerikaanse voorbeelden staan vaak model in deze analyses. De rechtstreekse rol van de overheid blijkt echter in de succesverhalen eerder beperkt of zelfs onbestaande (Van Dierdonck). De verklaring van de innovatiesuccessen wordt daarentegen gevonden in het gunstig ondernemingsklimaat in het algemeen en in het competitief karakter van de economie. De bescheiden rol die aan de overheid kan worden toebedeeld, beperkt zich tot het aanscherpen van de incentieven tot vernieuwende ondernemingsactiviteiten en tot het stimuleren van het fundamenteel en toegepast wetenschappelijk onderzoek (De Bondt & Van Cayseele). Het Europese innovatiemodel verschilt in dit opzicht sterk van het Japanse en van het Amerikaanse en wordt gekenmerkt door een actieve overheidstussenkomst in de vorm van subsidies en van op vernieuwing gerichte overheidsprojecten. De Europese omgeving is bovendien minder competitief dan die in de V.S. en in Japan en heeft af te rekenen met door de nationale overheden beschermde thuismarkten voor hoogtechnologische produkten.

De noodzakelijke voorwaarde tot het scheppen van een gunstig innovatieklimaat ligt blijkbaar in de aanwezigheid van een competitieve omgeving. Dit betekent dat de marktsignalen in de vorm van prijzen, lonen en winsten onbelemmerd kunnen worden uitgezonden. Enkel onder deze voorwaarde wordt het mogelijk kapitaal, gekwalificeerd personeel en management over te hevelen naar de meest winstgevende projecten. Een beschermend overheidsbeleid dat erop gericht is verlieslatende ondernemingen te steunen, werkt als een ernstige stoorzender omdat op deze wijze waardevolle produktiefactoren opgesloten blijven in economisch onrendabele projecten.

Eveneens remmend werkt een sterk inkomensherverdelend beleid dat bijv. door middel van een forse progressiviteit in de personenbelasting wordt gerealiseerd. Hierdoor worden winstgevende ondernemingen die hun personeelsbestand wensen uit te breiden tot een aanzienlijke verhoging van de loonkost gedwongen teneinde aantrekkelijke nettobezoldigingen te kunnen betalen. Het idee dat de loonspanning (d.i. de verhouding van de hoogste tot de laagste lonen) omwille van rechtvaardigheidsoverwegingen beperkt dient te blijven, dat in de jaren zeventig in syndicale kringen opgang maakte, kan moeilijk worden verzoend met de noodzakelijke soepelheid die de waaier van bezoldigingen zowel binnen als tussen de ondernemingen dient te kunnen vertonen. Uiteindelijk zou een samengedrukte en starre loonwaaier de ondernemingsdynamiek hypothe-

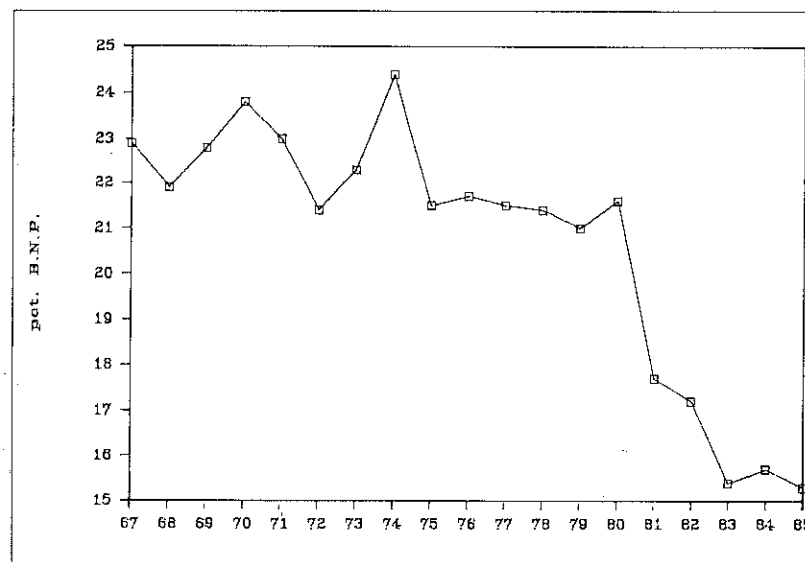
keren en vanuit het oogpunt van de internationale concurrentie remmend inwerken op de groei van de ondernemingen. Het gevolg van een dergelijk nivelleringsproces is een toenemende inzet van middelen in belastingvermijding en een groeiende aarzeling van ondernemingen die hooggekwalificeerd personeel tewerkstellen om uitbreiding te nemen. Hierdoor wordt een toestand geschapen waarin de oorspronkelijk bedoelde sociale overwegingen i.v.m. een rechtvaardige inkomensspreiding zich keren tegen de werknemers, waarvan de mobiliteitsneiging binnen en tussen ondernemingen afzwakt. In dit verband dient overigens aangestipt te worden dat de negatieve weerslag van een progressief belastingstelsel op de arbeidsinzet in de recente literatuur meer en meer op de voorgrond treedt (Hausman).

Een gunstig innovatieklimaat ondersteunt ook lage toe- en uitredingsdrempels voor ondernemingen, zodat het verdwijnen van minder rendabele ondernemingen vlot kan worden opgevangen door de geboorte van nieuwkomers. De belangrijke rol van deze nieuwkomers in het technologisch vernieuwingsproces dat zich in de V.S. afspeelt, wordt overigens in de innovatieliteratuur onderstreept (Ergas). Een gebrekkige toegang tot risicodragend kapitaal en hoge uitredingsdrempels in de vorm van het zgn. «sociaal passief» vormen in Europa ernstige hinderpalen voor het doorzetten van een krachtige innovatiegolf. Samenvattend kan men stellen dat zowel de wijd vertakte overheidsinterventie als de ruim opgezette sociale bescherming het Europees innovatieklimaat verstoren. De kostprijs van deze negatieve structurelementen wordt uiteindelijk weerspiegeld in een lagere groei en in een verzwakt vermogen om werkgelegenheid te scheppen.

C. Heropleving van de investeringen

Innovaties, meer werkgelegenheid en een hogere economische groei worden op gang gebracht door nieuwe investeringen. De groeivertraging die Europa meemaakt, hangt dan ook nauw samen met het terugvallen van de investeringsquote, d.i. het percentage van het B.N.P. dat aan kapitaalvorming wordt besteed. In figuur 1 wordt de investeringsquote van de Belgische economie voorgesteld, waarbij de bruto kapitaalvorming (inclusief die van de overheid) in aanmerking wordt genomen.

Figuur 1: Evolutie van de Belgische investeringsquote (1967-1985)

Bron: N.I.S., Nationale Rekeningen 1986, *Statistische Studiën*, nr. 78.

Uit het verloop van de investeringsquote blijkt dat deze in de jaren zestig en in het begin van de jaren zeventig, toen de jaarlijkse groei boven de 4 pct. lag, een peil van 20 pct. en meer haalde. Sinds 1983 is het investeringsaandeel van het B.N.P. teruggelopen tot ca. 15 pct. Het optrekken van de investeringsquote tot 20 pct. zou in 1985 een bijkomend bruto investeringsvolume van nagenoeg 240 miljard fr. vereisen. Omwille van de bezuinigingen van de overheid, ook op het vlak van haar investeringen, zou deze verhoogde investeringsinspanning hoofdzakelijk uit de marktsector afkomstig dienen te zijn.

Alhoewel de bijkomende investeringen die nodig zijn om het peil van de groei-jaren te behalen aanzienlijk zijn, ligt er voor een substantiële terugdringing van de werkloosheid geen andere weg open. Teneinde een idee te krijgen van het groeiritme dat gedurende een aantal jaren moet worden aangehouden om bijv. de werkloosheid terug te dringen tot nagenoeg 250.000 of ca. 6 pct. van de actieve bevolking, kan men er bij benadering van uitgaan dat 2 pct. groei van het B.N.P. nodig is om de werkloosheid met 1 percentagepunt te verminderen in de veronderstelling dat de productiecapaciteit in de ondernemingen volledig benut is. Bijgevolg is een

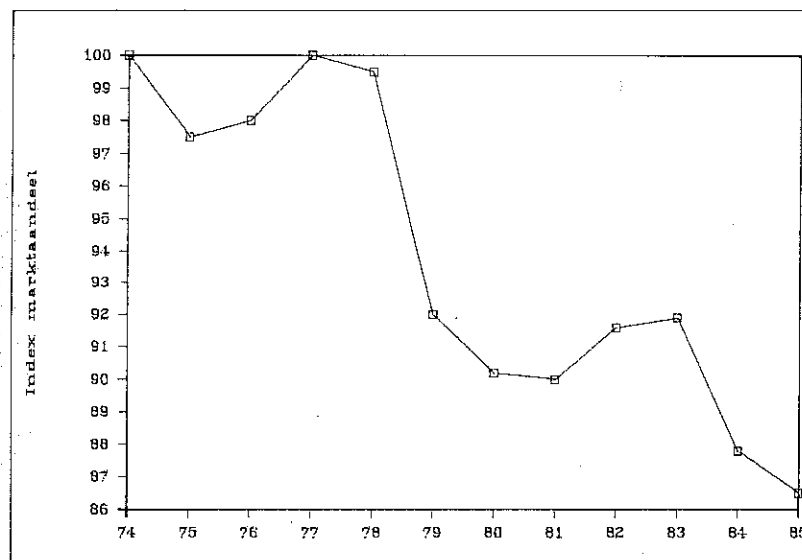
groei van 12 pct. van het B.N.P. vereist om de werkloosheidsgraad tot 6 pct. te drukken. Dit kan worden gerealiseerd door het aanhouden van een jaarlijkse groei van 4 pct. gedurende 3 jaar. Naarmate de capaciteitsbezetting lager uitvalt en zich bijv. op 80 pct. situeert (hetgeen benaderend met de bezettingsgraad in de Belgische nijverheid in 1986 overeenstemt), dient het jaarlijks vereiste groeiritme hoger te liggen (5 pct. gedurende 3 jaar) ofwel dient de inhaalbeweging over een langere periode te worden gespreid (4 pct. gedurende 3,5 jaar).

De investeringsexpansie die nodig is om deze groei te ondersteunen kan worden berekend door middel van de zogenaamde marginale investeringsquote, die de verhouding uitdrukt van investeringen tot de toename van het B.N.P. Omwille van het sterk arbeidsbesparend karakter van de investeringen sedert het einde van de jaren zeventig, bevindt de marginale investeringsquote uit het recente verleden zich op een hoog peil: over de periode 1978-1985 bedroeg zij gemiddeld 9,5 pct. In de jaren van sterke groei (1969-1974), die gekenmerkt werden door het samengaan van arbeidsbesparende én uitbreidingsinvesteringen, bedroeg de macro-economische investeringsquote daarentegen 4,3 pct. Indien voor de toekomst een intermediaire waarde voor de marginale investeringsquote wordt aangenomen, impliceren de eerder vooropgestelde groeipercentages voor het B.N.P. alleszins een gemiddelde investeringsquote van 20 tot 25 pct. die gedurende een drietal jaren wordt aangehouden.

Het is nu zeer de vraag onder welke voorwaarden deze noodzakelijke investeringsexpansie, die de werkloosheid gevoelig vermindert en de groei aanzwengelt, kan worden gerealiseerd. Volgens de economische theorie mag een toename van de netto-investeringen worden verwacht indien de ondernemingen in de eerste plaats een duurzame verruiming van de afzet verwachten en in de tweede plaats kunnen rekenen op een rendabiliteit van de gebruikte middelen die de kapitaalkost, na het incalculeren van een veilige risicomarge, ruimschoots overtreft.

De belangrijkste gangmaker van een gevoelige afzetverruiming ligt voor de eerstkomende jaren wellicht in het buitenland. De binnenlandse vraag zal door het versoberingsbeleid van de overheid en door de verwachte matige loonevolutie minder impulsen op de totale bestedingen uitoefenen. Een duurzame expansie van de investeringen zal bijgevolg voornamelijk moeten worden ondersteund door de buitenlandse vraag. In dit verband leidt het afbrokkelen van het Belgisch marktaandeel in de totale invoer van de overige O.E.S.O.-landen (zie figuur 2) tot bezorgdheid (Van Rompuy e.a.). Ook in het O.E.S.O.-verslag van 1986 over België werd gewezen op het oude zeer van het uitvoerpakket: een te grote concentratie van produkten met een lage of gemiddelde technologie-inhoud (O.E.C.D., 1986).

Figuur 2: Evolutie van het Belgisch marktaandeel (1974 = 100)

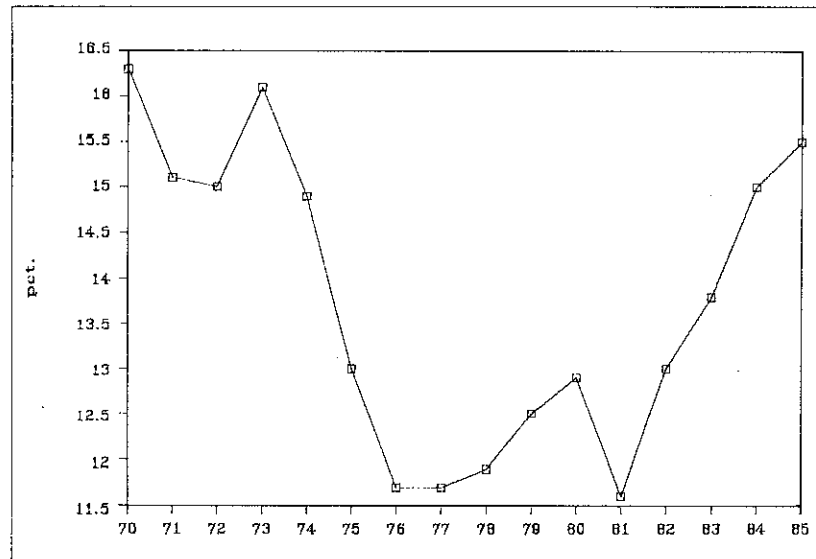

Bron: O.E.S.O.

Een verbetering van de «product mix» van de Belgische uitvoer hangt echter nauw samen met het herstel van de rendabiliteit van de eigen middelen van de ondernemingen tot een peil dat een herstructurering van het productiepakket aantrekkelijker maakt dan een veilige belegging, zoals bijv. in staatsobligaties. Een verhoogde winstgevendheid en structurele aanpassingen in de produktie gaan blijkbaar hand in hand.

De perspectieven voor het aantrekken van vernieuwingsgerichte investeringen zijn, te oordelen naar het verloop van de winstgevendheid in de ondernemingen, gunstig. Dit blijkt uit het verloop van de reële opbrengstvoet in figuur 3. De reële opbrengstvoet heeft in deze grafiek betrekking op de brutowinst van de ondernemingen, gecorrigeerd voor de inflatie en uitgedrukt als een pct. van de kapitaalvoorraad. De dalende tendens in de evolutie van deze opbrengstvoet, die in 1973 werd ingezet, werd na 1981 omgebogen tot een fors herstel. Recente gegevens bevestigen deze positieve evolutie (Nationale Bank van België, 1987).

Figuur 3: Evolutie van de reële opbrengstvoet van het kapitaal

Bron: O.E.S.O. en N.I.S., Nationale Rekeningen

D. Verstevinging van de concurrentiepositie

Het is nu zeer de vraag of deze gunstige kentering van de ondernemingsresultaten een voldoende voorwaarde is voor een duurzame heropleving van de investeringen, die de groei uit de 1 à 2 pct.-zone kan optillen tot een peil dat de werkloosheid substantieel terugdringt of haar financiering draaglijk maakt.

Uiteraard speelt de groei van de belangrijkste handelspartners, m.n. de overige E.G.-landen, een cruciale rol bij de vertaling voor de Belgische economie van de herstelde ondernemingsrendabiliteit in uitbreidingsinvesteringen. Ook in de buurlanden worden de resultaten van het economisch herstel van de negatieve schokken van de jaren zeventig duidelijker merkbaar, voornamelijk in een verhoogde rendabiliteit van de ondernemingen, in een matige inflatie en voor sommige landen zoals de Bondsrepubliek, in een grotere ruimte voor belastingverlaging. Er tekenen zich blijkbaar in de E.G. perspectieven af voor het opveren van de bestedingen die door de Belgische uitvoer te baat kunnen worden genomen, op voorwaarde dat de concurrentiepositie zowel kwantitatief als kwalitatief kan worden verstevigd.

Het kwantitatieve aspect van de concurrentiepositie hangt af van de kostenverhouding van België t.o.v. de concurrerende landen, waarin de evolutie van de loonkosten een sleutelvariabele is. Het kwalitatieve aspect van de concurrentieverhoudingen heeft betrekking op de flexibiliteit en op de samenstelling van de produktie, waarnaar reeds werd verwezen. Het verstevigen van de kwantitatieve aspecten van de concurrentiepositie onderstelt een beheerste evolutie van de lonen en van de niet-looncomponent van de arbeidskost, zoals de werkgeversbijdragen tot de sociale zekerheid en de opleidingskosten.

T.a.v. de toekomstige loonevolutie dient men de grootste omzichtigheid aan de dag te leggen, voornamelijk in de zwakkere geledingen van de uitvoersectoren. De langdurige ingreep van de overheid in de loonvorming van de voorbije jaren is een uniek feit in de naoorlogse Belgische arbeidsverhoudingen. Het is daarom niet uitgesloten dat na het herstel van de vrije loononderhandelingen in 1986, inhaalbewegingen op het loonfront worden uitgevoerd om het geleden koopkrachtverlies te herstellen. De fors verbeterde winstgevendheid van de doorsnee onderneming sedert 1986 kan de looneisen aanscherpen, niet alleen in de sterke maar ook in zwakke ondernemingen, zodat de gemiddelde loonkostevolutie uit de pas dreigt te lopen. Een nieuwe ingreep in de loonvorming door de overheid bij een eventuele ontsporing van de concurrentienorm is enerzijds vanuit het oogpunt van de arbeidsmarktflexibiliteit niet wenselijk, maar kan anderzijds onafwendbaar blijken teneinde de inspanningen die op dit vlak in het verleden werden geleverd, niet ongedaan te maken.

Besluit

Een van de belangrijkste opgaven voor de sociale partners en voor de overheid zal er bijgevolg in bestaan de flexibiliteit van de economie in het algemeen en die van de arbeidsmarkt in het bijzonder te verhogen om ruimte te maken en prikkels in te bouwen voor de structurele ombuigingen die voor de groeiversnelling noodzakelijk zijn. Een belangrijk knelpunt in deze opgave is het verzoenen van de vrije loonvorming met een evenwichtige loonkostevolutie, die de structurele omschakelingen in de uitvoersamenstelling en het herstel van de rendabiliteit niet in het gedrang brengt.

Het is duidelijk dat de ideologische context waarin de behoefte aan een grotere flexibiliteit vaak wordt gesitueerd, voorbijgaat aan de kern van de huidige sociaal-economische problematiek, die de hoge kostprijs van de structurele groeivertraging betreft. Omwille van de grote betrokkenheid van de sociale partners bij de economische besluitvorming in België, lijkt de vorming van een consensus rond een vernieuwde aanpak van de structurele knelpunten in het groeiproces noodzakelijk.

Flexibiliteit van de arbeidsorganisatie en van de beloningsstructuur vormt een essentieel onderdeel van dit nieuw «sociaal contract» (Van Rompuy, 1986, blz. 180-183; ook Van Rompuy, 1985). Bovendien de versoepeling van de arbeidsmarkt, zou de nieuwe consensus ook een blauwdruk dienen te bevatten van een industriepolitiek die innovatiegericht is en een punt zet achter de dure subsidiëring van verlieslatende activiteiten zonder toekomstperspectief. Het scheppen van gunstige voorwaarden voor het opstarten van nieuwe ondernemingen en het ondersteunen van het toegepast wetenschappelijk onderzoek zouden de plaats moeten innemen van de beproefde «lokettenpolitiek», die duidelijke sporen van slijtage vertoont.

Ten slotte zou de overheid de consensusvorming bevorderen door een verlichting van de fiscale druk op het arbeidsinkomen en op de ondernemingswinst. Van deze fiscale verlichting mag een structurele verbetering in de concurrentiepositie worden verwacht, indien als tegenprestatie vanwege de sociale partners een beheerste en, naar de onderneming toe, gedifferentieerde loonstijging wordt gevraagd. Op deze wijze wordt het accent in het arbeidsmarktbeleid van de overheid verschoven van de kwantitatieve verplichtingen (bijv. de indexsprongen) naar een positief voorwaardenbeleid.

Tegen het hier schetsmatig voorgestelde flexibiliseringsbeleid, dat hoofdzakelijk op een verbetering van de aanbodstructuur mikt, kan worden aangevoerd dat ook in de buurlanden gestreefd wordt naar een verbetering van de concurrentiepositie. Bijgevolg zou het gevaar bestaan dat de E.G.-landen gevat worden in een competitieve spiraalbeweging die een toenemende onzekerheid van het werknemersstatuut en een verzwakking van de inkomenszekerheid tot gevolg heeft. Een fiscale hervorming zou in deze optiek een instrument zijn om sociale verworvenheden af te bouwen. Tegen deze kritiek kunnen een tweetal bedenkingen worden ingebracht. In de eerste plaats dient opgemerkt te worden dat een verlichting van de fiscale druk op het arbeidsinkomen in landen die op dit punt de spits afbijten, zoals België, geen scheefftrekking van de concurrentievoorwaarden insluit, maar veeleer als een onderdeel van een fiscaal

harmoniseringsbeleid in de E.G. dient te worden beschouwd. Op deze wijze worden handicaps die de Belgische ondernemingen op dit punt ondervinden in hun competitieve opstelling, weggewerkt. Een gelijkaardige opmerking geldt overigens t.a.v. de flexibilisering van de arbeidsvoorwaarden.

In de tweede plaats dienen de voordelen van een flexibilisering van de aanbodstructuur in termen van werkgelegenheid en inkomen, te worden afgewogen tegen de lagere beschermingsgraad van de tewerkgestelden. Het sociaal-economisch verloop van de voorbije vijftien jaar heeft aangetoond dat de Westeuropese verzorgingsstaten noodgedwongen een stap terug hebben gezet op het vlak van de inkomensbescherming omwille van de dwingende budgettaire randvoorwaarden. De aanhoudend hoge werkloosheid van de jaren tachtig heeft bovendien de schijnwerper gericht op de «trade-off» tussen sociale bescherming en werkgelegenheid, die zich in een periode die gekenmerkt is door lage groei, scherper dan ooit aftekent.

Bibliografie

- DE BOND T R. & P. VAN CAYSEELE, «Innovatie en overheidsbeleid», referaat voor het 17de Vlaams Wetenschappelijk Economisch Congres *Innoveren en Ondernemen*, Vereniging voor Economie, Antwerpen, 1985, blz. II-2-1-II-2-30.
- ERGAS H., *Why Do Some Countries Innovate More than Others?*, Centre for European Policy Studies, CEPS-paper nr. 5, 1984.
- HAUSMAN J.A., «Taxes and Labor Supply», in: A.J. AUERBACH & M. FELDSTEIN, red., *Handbook of Public Economics*, vol. I, North-Holland, Amsterdam, 1985, biz. 213-263.
- NATIONALE BANK VAN BELGIE, *Verslagen 1986*, Brussel, 1987, blz. 85-90.
- O.E.C.D., *Belgium-Luxemburg, Economic Surveys*, Parijs, augustus 1986, blz. 10-32.
- VAN DIERDONCK R., «Management van technologische innovatie in Japan», *Economisch en Sociaal Tijdschrift*, jg. 1985, nr. 2, blz. 143-159.
- VAN ROMPUY P., *Arbeidsmarktflexibiliteit en werkloosheid*, Leuvense Economische Standpunten, nr. 37, december 1985.
- VAN ROMPUY P., *Het vermoeide groeimodel*, Lannoo, Tielt, 1986.
- VAN ROMPUY P., G. POULMANS & G. DEBRUYNE, «Werkloosheid en loonkost», in: V. VAN ROMPUY, red., *Actuele economische problemen. Theorie en politiek*, Universitaire Pers Leuven, 1986, blz. 197-215.